

ПОСТАНОВА № 23

ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ

від 11 вересня 2026 року

Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 251 Цивільного процесуального кодексу України у справах про стягнення аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплати додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення

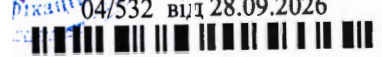
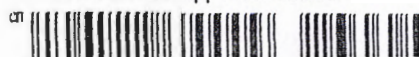
До Верховного Суду в порядку частини шостої статті 10 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) надійшло звернення колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду про внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України у справах про стягнення аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплати додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення.

Колегія суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, розглядаючи в касаційному порядку цивільну справу № 699/1569/25 про зміну способу стягнення аліментів, дійшла висновку, що пункт 2 частини першої статті 251 ЦПК України не підлягає застосуванню при вирішенні цього спору як такий, що суперечить статтям 8, 51, 55 Конституції України.

Розглянувши звернення суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 03 липня 2026 року (вх. № 2106/0/22-26 від 03 липня 2026 року), заслухавши та обговоривши доповідь судді Верховного Суду у Касаційному цивільному суді Крата В. І., керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 7, 50–52 Закону України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», Пленум Верховного Суду

п о с т а н о в л я є:

Звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 251 Цивільного процесуального кодексу України у справах про стягнення

аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплати додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення.

Голова Верховного Суду

Станіслав КРАВЧЕНКО

Секретар Пленуму,
суддя Верховного Суду

Дмитро ЛУСПЕНИК

ВЕРХОВНИЙ СУД

вул. П. Орлика, 8, м. Київ, 00011, Україна, тел. (044) 591 10 00
e-mail: inbox@supreme.court.gov.ua
Код ЄДРПОУ 41721784

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 251 Цивільного процесуального кодексу України у справах про стягнення аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення

До Верховного Суду в порядку частини шостої статті 10 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України) надійшло звернення колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду про внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України у справах про стягнення аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення.

Обставини, які зумовили ініціювання звернення до Верховного Суду для вирішення питання про внесення до Конституційного Суду України конституційного подання.

Колегія суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, розглядаючи в касаційному порядку цивільну справу № 699/1569/25 про зміну способу стягнення аліментів, дійшла висновку, що пункт 2 частини першої статті 251 ЦПК України не підлягає застосуванню при вирішенні цього спору як такий, що суперечить статтям 8, 51, 55 Конституції України.

Обставини справи свідчать, що рішенням Корсунь-Шевченківського районного суду Черкаської області від 09 грудня 2025 року у справі № 699/1569/25 позов задоволено частково. Суд змінив спосіб стягнення аліментів, що стягувалися з відповідача на користь позивачки на утримання дочки. Замість твердої грошової суми в розмірі 2 000,00 грн (встановленої раніше рішенням від 18 липня 2022 року у справі № 699/447/22), суд призначив стягнення аліментів у розмірі 1/4 частини з усіх видів заробітку (доходу) відповідача, але не менше 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно.

ВЕРХОВНИЙ СУД

вих № 3929/0/2-26 від 23.09.2026

Конституційний Суд України

04/532 від 28.09.2026

Не погоджуючись із цим рішенням, відповідач оскаржив його в апеляційному порядку та подав заяву про зупинення провадження у справі на підставі перебування у складі Збройних Сил України (у військовій частині А-1744). Ухвалою Черкаського апеляційного суду від 16 квітня 2026 року апеляційне провадження у справі було зупинено до припинення перебування відповідача у складі Збройних Сил України.

Розглядаючи зазначену справу в касаційному порядку, колегія суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду постановою від 30 червня 2026 року ухвалу Черкаського апеляційного суду від 16 квітня 2026 року скасувала, а справу направила для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції. Касаційний суд дійшов висновку, що пункт 2 частини першої статті 251 ЦПК України у справах про стягнення аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення суперечить статтям 8, 51, 55 Конституції України, тому не застосував зазначену норму ЦПК України, застосувавши натомість норми статей 8, 51, 55 Конституції України як норми прямої дії.

Обґрунтування невідповідності Конституції України (неконституційності) оспорюваних положень

Вирішуючи питання про неконституційність пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України в аспекті спорів щодо аліментних зобов'язань та утримання дитини, слід виходити з таких засад та мотивів.

В аспекті статті 51 Конституції України Конституційний Суд України зазначав, що:

(1) в Україні дитинство охороняється державою (частина третя статті 51 Конституції України) Держава має забезпечувати належні умови для виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності (стаття 4 Закону України «Про охорону дитинства»). Пріоритетом у правовому регулюванні сімейних відносин є забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку (частина друга статті 1 Кодексу) (пункт 3.1 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 03 лютого 2009 року № 3-рп/2009);

(2) Конституція України містить систему гарантій, що утворюють фундаментальну основу захисту права на шлюб і створення сім'ї, зокрема визначає гідність людини основою для здійснення нею всіх основних прав, серед яких права на шлюб; зобов'язує державу створювати умови для реалізації права на шлюб, які мають бути визначені законом та не повинні містити необґрунтованих перепон; встановлює фундаментальний принцип рівності, визначає, що права людини є невідчужуваними та непорушними; передбачає заборону скасування конституційних прав, звуження їх змісту та обсягу, а також заборону дискримінації за різними ознаками, зокрема при укладенні шлюбу (статті 3, 21, 24). Конституція

України також установлює основні засади регулювання шлюбних і сімейних відносин: шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка; кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї; батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття; повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків; сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою (стаття 51) (підпункт 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 29 жовтня 2024 року № 1-р/2024).

Конституційний Суд України неодноразово висловлював позицію щодо тих чи інших аспектів розуміння статті 55 Конституції України. Конституційний Суд України вказував, що:

(1) «частина перша статті 55 Конституції України містить загальну норму, яка означає право кожного звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Зазначена норма зобов'язує суди приймати заяви до розгляду навіть у випадку відсутності в законі спеціального положення про судовий захист. Відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв чи скарг, які відповідають встановленим законом вимогам, є порушенням права на судовий захист, яке відповідно до статті 64 Конституції України не може бути обмежене. Таким чином, положення частини першої статті 55 Конституції України закріплює одну з найважливіших гарантій здійснення як конституційних, так й інших прав та свобод людини і громадянина. Частина перша статті 55 Конституції України відповідає зобов'язанням України, які виникли, зокрема, у зв'язку з ратифікацією Україною Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав і основних свобод людини (Рим, 1950 рік), що згідно зі статтею 9 Конституції України є частиною національного законодавства України (пункт 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року № 9-зп);

(2) «судовий захист прав і свобод людини і громадянина необхідно розглядати як вид державного захисту прав і свобод людини і громадянина. І саме держава бере на себе такий обов'язок відповідно до частини другої статті 55 Конституції України. Право на судовий захист передбачає і конкретні гарантії ефективного поновлення в правах шляхом здійснення правосуддя. Відсутність такої можливості обмежує це право. А за змістом частини другої статті 64 Конституції України право на судовий захист не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану» (пункт 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 07 травня 2002 року № 8-рп/2002);

(3) «згідно з Конституцією України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, головним обов'язком якої є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (частина друга статті 3); органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6); в Україні визнається і діє принцип верховенства права,

звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (стаття 8). Основним Законом України передбачено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга статті 55). Відмова суду в прийнятті позовних заяв, скарг, оформлених відповідно до процесуального закону, є порушенням права на судовий захист, яке за статтею 64 Конституції України не може бути обмежене» (пункт 3.1. мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010);

(4) «ніхто не може бути обмежений у праві на доступ до правосуддя, яке охоплює можливість особи ініціювати судовий розгляд та брати безпосередню участь у судовому процесі, або позбавлений такого права (підпункт 2.2. пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012);

(5) «за юридичною позицією Конституційного Суду України право на судовий захист як вид державного захисту прав і свобод людини і громадянина передбачає і конкретні гарантії ефективного поновлення в правах шляхом здійснення правосуддя; відсутність такої можливості обмежує це право, яке за змістом частини другої статті 64 Конституції України не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану (абзац п'ятнадцятий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 07 травня 2002 року № 8-рп/2002); правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах (абзац десятий пункту 9 мотивувальної частини Рішення від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003). Отже, право на судовий захист є гарантією реалізації інших конституційних прав і свобод, їх утвердження й захисту за допомогою правосуддя» (підпункт 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 23 листопада 2018 року № 10-рп/2018).

Як свідчить тлумачення норм Конституції України, в ній відображено конституційні цінності (зокрема, конституційні права та свободи, що передбачені в розділі 2 Конституції України), які складають зміст конституційного ладу.

Аналіз норм Конституції України дозволяє стверджувати, що:

(1) обмеження конституційних прав і свобод, що передбачені в розділі II Конституції України, допускається тільки у разі, якщо це передбачено Конституцією України (частина перша статті 64 Конституції України);

(2) обмеження конституційних прав і свобод, що закріплені в розділі II Конституції України, не допускається за жодних умов щодо прав і свобод, передбачених статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України. Тобто, обмеження конституційних прав і свобод можуть мати місце тільки стосовно прав і свобод, що не охоплюються переліком, що закріплений у частині другій статті 64 Конституції України;

(3) обмеження окремих конституційних прав і свобод, що передбачені в розділі II Конституції України та відсутні в переліку у частині другій статті 64 Конституції України, може відбуватися:

а) в умовах воєнного або надзвичайного стану (частина друга статті 64 Конституції України);

б) на підставі закону (наприклад, частина третя статті 30 Конституції України);

в) на підставі рішення суду (зокрема, частина друга статті 39 Конституції України);

(4) обмеження окремих конституційних прав і свобод, що передбачені в розділі II Конституції України та відсутні в переліку у частині другій статті 64 Конституції України, мають бути тимчасовими, із зазначенням строку дії.

В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (частини перша – третя статті 8 Конституції України).

Конституційний Суд України вже вказував, що:

– верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути засновані на ідеях соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права (підпункт 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004);

пряма дія норм Конституції України означає, що ці норми застосовуються безпосередньо. Законами України та іншими нормативно-правовими актами можна лише розвивати конституційні норми, а не змінювати їх зміст. Закони України та інші нормативно-правові акти застосовуються лише у частині, що не суперечить Конституції України (абзац другий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 08 вересня 2016 року № 6-рп/2016).

Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (частина перша статті 9 Конституції України).

В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (пункт 1 статті 3 Конвенції ООН про права дитини).

Держави-учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та *однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини*. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. *Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування* (пункт перший статті 18 Конвенції ООН про права дитини).

Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (частина друга статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України»).

Держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини (пункт перший статті 27 Конвенції ООН про права дитини).

Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції (пункт 1 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року). Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб (пункт 2 цієї статті).

Відповідно до принципу дружнього ставлення до міжнародного права практика тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року Європейським судом з прав людини має враховуватися при розгляді цієї справи (Рішення Конституційного Суду України від 01 червня 2016 року №2-рп/2016).

Між інтересами дитини й інтересами батьків має існувати справедлива рівновага, і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків. Стаття 8 Конвенції 1950 року не надає батькам права вживати заходів, які можуть зашкодити здоров'ю чи розвитку дитини (*mutatis mutandis* рішення Європейського суду з прав людини у справі «Хант проти України» (*Hunt v. Ukraine*) від 07 грудня 2006 року, заява № 31111/04 (пункт 54)).

Реалізація принципу якнайкращих інтересів дитини пов'язана із рядом обов'язків держави, – серед яких створення процесуальних гарантій для дітей, заснування механізмів і процедур подання та розгляду скарг, відновлення справедливості або витребування відшкодування з метою повної реалізації права дитини на належний облік та послідовне забезпечення своїх найкращих інтересів у контексті будь-яких заходів щодо здійснення, адміністративного та судового провадження, які мають до неї відношення або зачіпають її, на що детально звернув увагу Комітет ООН з прав дитини (далі – КзПД) у своїх Зауваженнях загального порядку № 14 (2013 р.) щодо права дитини на приділення першочергової уваги найкращому забезпеченню її інтересів (пункт 1 статті 3).

Аналізуючи окремі положення зазначеного документа, можна прослідкувати рекомендації КзПД, які демонструють потребу закріплення державою пріоритетності вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням принципу якнайкращих інтересів дитини, що не оминає і сферу судового розгляду.

Принцип пріоритетності чітко проявляється у контексті усиновлення, оскільки КзПД звернув увагу, що право на врахування найкращих інтересів прописане ще більш чітко: йдеться не просто про «приділення першочергової уваги», а про врахування «у першорядному порядку». Більше того, найкращі інтереси дитини повинні бути визначальним фактором під час прийняття рішення не тільки про усиновлення, а й з інших питань (пункт 38).

КзПД наголосив, що держави повинні розробити формалізовані підкріплені строгими процесуальними гарантіями процедури, покликані забезпечити оцінку та визначення найкращих інтересів дитини у зв'язку з прийняттям рішень, які стосуються дитини, включаючи механізми оцінки досягнутих результатів. Держави повинні розробити транспарентні об'єктивні процедури, що регулюють прийняття законодавцями, суддями або адміністративними органами будь-яких рішень, особливо з питань, які безпосередньо зачіпають дитину або дітей (пункт 87).

Діти та дорослі сприймають плин часу по-різному. Затягування або відстрочення ухвалення рішення особливо негативно впливає на дітей у процесі їх розвитку. Тому бажано приділяти пріоритетну увагу та завершувати у можливо найкоротші терміни процедури або процеси, що стосуються дітей або позначаються на них. Терміни прийняття рішення повинні за можливості, відповідати сприйняттю дитиною того, яку користь воно може їй принести, причому слід з розумною періодичністю проводити аналіз прийнятих рішень у міру розвитку дитини та її здатності висловлювати свої погляди. Слід періодично розглядати всі рішення про піклування, лікування, поміщення до дитячого закладу та інші заходи щодо дитини через призму її сприйняття часу та з урахуванням її розвитку здібностей та зростання (пункт 93).

Апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом шістдесяти днів із дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження (частина перша статті 371 ЦПК України).

Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який

вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру (пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року).

Європейський суд з прав людини зауважив, що розумність тривалості провадження повинна оцінюватись з урахуванням обставин справи та таких критеріїв, як складність справи, поведінка заявника та відповідних органів влади, а також важливості спору для заявника (FRYDLENDER v. FRANCE, № 30979/96, § 43, ЄСПЛ, від 20 червня 2000 року).

Приписи статей 8, 51, 55, 64 Конституції України дозволяють зробити висновок, що:

- дитина до досягнення нею повноліття має право на утримання з боку своїх батьків. Конституційне право дитини на утримання охоплює собою як стягнення аліментів, так і збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення. Це право дитини не може бути обмежене навіть в умовах надзвичайного чи воєнного стану. Таке тлумачення повністю відповідає правилу тлумачення *favor minoris* (на користь неповнолітнього), здоровому глузду та здійснюється з максимально можливим урахуванням інтересів дитини;

- якщо законодавець захищає права дитини у мирну годину, то тим більше він має на меті захистити їх під час війни, коли вразливість дитини зростає. Конституційне право дитини на утримання має триваючий і невідкладний характер, його здійснення не може бути ефективно відновлене *ex post*. За своєю суттю конституційне право дитини на утримання належить до тих прав, для яких затримка в їхньому судовому захисті дорівнює «втраті» права. Тому право на утримання потребує негайного судового захисту. Превалювання процесуальної форми над матеріальним правом призводить до ілюзорності правового захисту;

право на судовий захист є гарантією реалізації прав і свобод. Стаття 55 Конституції України містить загальну норму, яка означає право кожного звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод;

обов'язкове зупинення провадження у справі, яка стосується конституційного права дитини на утримання, на підставі пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України характеризується такими рисами: імперативністю (по суті суд позбавлений розсуду); невизначеністю тривалості; відсутністю тесту необхідності та пропорційності. Як наслідок це дозволяє кваліфікувати його як форму надмірного обмеження права на доступ до правосуддя та конституційного права дитини на утримання;

ніхто не може бути протиправно обмежений у праві на доступ до правосуддя, яке охоплює можливість особи ініціювати судовий розгляд та отримати остаточне вирішення спору. Зупинення провадження у справі, що стосується захисту конституційного права дитини на утримання, на підставі пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України по суті має невизначені часові рамки. Таке зупинення має

наслідком непропорційне меті обмеження доступу до правосуддя дитини, яка не може як отримати остаточне судове рішення у спорі, так і захистити право на належне утримання;

зупинення провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України у справі, що стосується захисту конституційного права дитини на утримання, суперечить задекларованій державою засаді охорони дитинства та є порушенням права на судовий захист, яке згідно з частиною другою статті 64 Конституції України не може бути обмежене навіть в умовах надзвичайного чи воєнного стану;

потреба в констатації неконституційності пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України в частині, яка стосується права дитини на утримання, зумовлена тим, що парламент має запровадити на рівні процесуального закону «гнучкий» механізм, який враховує права та інтереси дитини. Наприклад, суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі: перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції, якщо це не суперечить найкращим інтересам дитини.

Підсумовуючи викладене, зазначаємо, що:

1. Проведений аналіз національного права та практики Верховного Суду дозволяє дійти висновку, що обов'язкове та імперативне зупинення провадження у справах щодо утримання дитини на підставі пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України обмежує сутнісний зміст конституційного обов'язку батьків утримувати своїх дітей та конституційного права дитини на утримання, що суперечить статтям 8, 51, 55 Конституції України.

2. Конституційне право дитини на належне утримання (зокрема, стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення) має безперервний, невідкладний та триваючий характер і не може бути обмежене за жодних умов, навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Його реалізація не може бути відстрочена на майбутнє (*ex post*), оскільки життєві потреби дитини виникають щодня й потребують негайного задоволення.

3. Зупинення провадження у справах про аліменти на підставі перебування відповідача у складі Збройних Сил України на невизначений термін порушує принцип верховенства права та якості закону, оскільки створює ситуацію тривалої правової невизначеності для найменш захищеної верстви населення – дітей, позбавляючи їх засобів до існування та ефективного судового захисту протягом тривалого та непередбачуваного часу.

4. Застосування абсолютної імперативності у питанні зупинення провадження за пунктом 2 частини першої статті 251 ЦПК України без будь-якого судового розсуду та без урахування найкращих інтересів дитини суперечить Конституції України, Конвенції ООН про права дитини та практиці ЄСПЛ. Для забезпечення балансу прав та інтересів сторін процесуальний закон має містити гнучкий

механізм оцінки обставин справи судом, який би давав можливість відмовити у зупиненні провадження, якщо таке зупинення суперечить найкращим інтересам дитини.

Зважаючи на викладене, можна виснувати про наявність обґрунтованих підстав для звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 251 Цивільного процесуального кодексу України у справах про стягнення аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення.

На підставі викладеного та керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 7, 50–52 Закону України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів».

ПРОСИМО:

1. Відкрити провадження за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 251 Цивільного процесуального кодексу України у справах про стягнення аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення.

2. Перевірити на відповідність приписам статей 8, 51, 55 Конституції України положення пункту 2 частини першої статті 251 Цивільного процесуального кодексу України в частині, що встановлює обов'язок суду зупинити провадження у справах про стягнення аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення.

3. Визнати конституційне провадження за конституційним поданням Верховного Суду невідкладним та відповідно до частини третьої статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» розглянути його у строк не більше тридцяти календарних днів.

Відомості про представників суб'єкта права на конституційне подання:

1) суддя Верховного Суду у Касаційному цивільному суді Гудима Дмитро Анатолійович (просп. Повітряних Сил, 28, м. Київ, 03063,

2) суддя Верховного Суду у Касаційному цивільному суді Крат Василь Іванович (просп. Повітряних Сил, 28, м. Київ, 03063,

3) керівник Апарату Верховного Суду Бабанли Расім Шагінович (вул. Пилипа Орлика, 8, м. Київ, 00011,

Додатки:

1. Копія постанови Пленуму Верховного Суду від 11 вересня 2026 року № 23 «Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 251 Цивільного процесуального кодексу України у справах про стягнення аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення» на 3 с. в 1 прим.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) (витяг) на 3 с. в 1 прим.
3. Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» (Голос України, 02.08.2017, № 141) (витяг) на 2 с. в 1 прим.
4. Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (Голос України, 16.07.2016, № 132–133) (витяг) на 3 с. в 1 прим.
5. Закон України «Про охорону дитинства» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142) (витяг) на 1 с. в 1 прим.
6. Закон України «Про міжнародні договори України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 50, ст.540) (витяг) на 1 с. в 1 прим.
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини від 20.11.1989, ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 № 789-XII (витяг) на 2 с. в 1 прим.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 (Офіційний вісник України. 1998. № 13. С. 270) (витяг) на 3 с. в 1 прим.
9. Зауваження загального порядку Комітету з прав дитини ООН № 14 (2013 р.) (витяг) на 1 с. в 1 прим.
10. Сімейний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135) (витяг) на 1 с. в 1 прим.
11. Цивільний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492) (витяг) на 2 с. в 1 прим.
12. Рішення Конституційного Суду України від 03 лютого 2009 року № 3-рп/2009 (Офіційний вісник України від 23.02.2009 – 2009 р., № 11, стор. 80, стаття 341, код акта 45698/2009) на 4 с. в 1 прим.
13. Рішення Конституційного Суду України від 29 жовтня 2024 року № 1-р/2024 (Офіційний вісник України від 13.12.2024 – 2024 р., № 105, стаття 6711, код акта 128597/2024) на 10 с. в 1 прим.
14. Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року № 9-зп (Офіційний вісник України від 22.01.1998 – 1998 р., № 1, стор. 169, стаття 25, код акта 4621/1998) на 4 с. в 1 прим.

15. Рішення Конституційного Суду України від 07 травня 2002 року № 8-рп/2002 (Офіційний вісник України від 31.05.2002 — 2002 р., № 20, стор. 101, стаття 993, код акта 22380/2002) на 8 с. в 1 прим.

16. Рішення Конституційного Суду України від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010 (Офіційний вісник України від 19.02.2010 — 2010 р., № 9, стор. 103, стаття 466, код акта 49483/2010) на 5 с. в 1 прим.

17. Рішення Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 (Офіційний вісник України від 04.05.2012 — 2012 р., № 32, стор. 309, стаття 1202, код акта 61305/2012) на 4 с. в 1 прим.

18. Рішення Конституційного Суду України від 07 травня 2002 року № 8-рп/2002 (Офіційний вісник України від 31.05.2002 — 2002 р., № 20, стор. 101, стаття 993, код акта 22380/2002) на 8 с. в 1 прим.

19. Рішення від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 (Офіційний вісник України від 21.02.2003 — 2003 р., № 6, стор. 103, стаття 245, код акта 24415/2003) на 9 с. в 1 прим.

20. Рішення Конституційного Суду України від 23 листопада 2018 року № 10-р/2018 (Офіційний вісник України від 04.01.2019 — 2019 р., № 2, стор. 129, стаття 60, код акта 92759/2018) на 7 с. в 1 прим.

21. Рішення Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004 (Офіційний вісник України від 26.11.2004 — 2004 р., № 45, стор. 41, стаття 2975, код акта 30642/2004) на 10 с. в 1 прим.

22. Рішення Конституційного Суду України від 08 вересня 2016 року № 6-рп/2016 (Офіційний вісник України від 13.10.2016 — 2016 р., № 79, стор. 94, стаття 2649, код акта 83329/2016) на 6 с. в 1 прим.

23. Рішення Конституційного Суду України від 01 червня 2016 року № 2-рп/2016 (Офіційний вісник України від 29.06.2016 — 2016 р., № 48, стор. 7, стаття 1724, код акта 82231/2016) на 7 с. в 1 прим.

24. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Хант проти України» (Hunt v. Ukraine) від 07 грудня 2006 року, заява № 31111/04 (пункт 54)) (Офіційний вісник України від 10.04.2007 — 2007 р., № 23, стор. 163, стаття 966) на 10 с. в 1 прим.

25. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Фрідлендер проти Франції» (Frydlender v. France) від 27 червня 2000 року заява № 30979/96 (пункт 43), витяг на 11 с. в 1 прим.

26. Копія рішення Корсунь-Шевченківського районного суду Черкаської області від 09 грудня 2025 року у справі № 699/1569/25 на 5 с. в 1 прим.

27. Копія ухвали Черкаського апеляційного суду від 16 квітня 2026 року у справі № 699/1569/25 на 4 с. в 1 прим.

28. Копія постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 червня 2026 року у справі № 699/1569/25 на 9 с. в 1 прим.